

Mescide Girerken Güzel Giyinilmesini Emreden Âyetin Tarihselliği ve Evrenselliği Meselesi

Osman KABAĞÇILI*

Öz

Kur'an nazil olmaya başladığı zamandan itibaren Müslümanlar tarafından daha iyi anlaşılmaya çalışılmıştır. Kur'an'ı anlamak Hz. Peygamber'in vefatından itibaren sorun haline gelmeye başlamıştır. Nitekim Hz. Peygamber zamanında sahabe Kur'an'dan anlamadığı yerleri Hz. Peygamber'e soruyordu. Süreç içerisinde meal ve tefsir çalışmalarında âyetleri anlama noktasında nüzül döneminden istifade etme fikri gelişmiştir. Bu bağlamda âyetin nüzül dönemindeki anlamı yansıtmaya özen göstermek âyetin muradını daha iyi anlatacağı düşüncesi ön plana çıkmıştır. Buradan bir adım daha ileri gidilerek bazı âyetlerin indiği dönemdeki muhatapların anladığıyla sınırlı kalınması gerektiği iddia edilmeye başlanmıştır. Buna bağlı olarak bazı âyetlerin evrensel olmadığı görüşü savunulmuştur. Bu makalede A'raf sûresi 7. âyetin tarihsel ve evrensel yönlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Tarihsel, Evrensel, Mescit, Giyinmek

The Problem of the Historicity and the Universality of the Verse Ordering Beautiful Dressing When Entering the Mosque

Abstract

The Companions asked the Prophet about the issues they did not understand in the Quran, in the time of the Prophet. However, understanding the Quran has become a problem since the death of the Prophet. In this context, the thought that paying attention to reflecting the meaning of the verse in the period of its occurrence will explain the verse better has come to the fore. Beyond this, it was thought that some verses should be limited to what the addressees understood at the time they were revealed, and it was claimed that the verses were historical. Therefore, it has been argued that the verses are not universal. One of the verses evaluated in this context is the 7th verse of the chapter of al-A'raf. This article aims to evaluate the historical and universal aspects of this verse.

Keywords: Tafseer, Historicity, Universality, Masjid, Dressing.

* Doç. Dr., Şeyhedevali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı, osman.kabakcili@bilecik.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7952-7694, Research Article/Araştırma Makalesi, Received/Geliş Tarihi: 07.06.2021, Accepted/Kabul Tarihi: 12.07.2021, Published/Yayın Tarihi: 18.09.2021.

Giriş

İslam'ın farklı coğrafyalara yayılmasıyla beraber Kur'an'ı anlama hususunda farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kur'an'ı anlamaya ve ondan hüküm çıkarmaya çalışan alimler kısmen de olsa içinde buldukları kültürden etkilenir. Bu sebeple zamanla Kur'an âyetlerinin yorumunda nüzül zamanındaki anlamdan uzaklaşmalar olduğu görülür. Buna bağlı olarak itikadî düşüncelerin de etkisiyle âyetleri tev'il etmişlerdir. Bazıları âyetin zahir anlamakla yetinirken diğer bazıları da tev'il yönüne gitmişlerdir. Buna bağlı olarak da âyetlerin anlaşılması ve yorumlanması farklılık arz etmiştir.

Kur'an'ı anlama noktasında tefsir, tev'il ve meal kavramlarıyla karşılaşılmaktadır. Tefsir ve tev'il hakkında farklı yaklaşımlar vardır. Buna bağlı olarak tefsir ilmi rivayet ve dirayet tefsiri diye iki ana kategoriye ayrılmıştır. Rivayet tefsiri âyetin nüzül dönemi anlamını tespit ederek âyet hakkındaki rivayetleri ortaya koymaya yöneliktir.¹ Dirayet tefsiri ise anlamları tev'il ederek anlamaya çalışmaktır.² Bu bağlamda bir âyeti tefsir ederken öncelikle rivayetler göz önünde bulundurulur. Devamında dirayete dayalı yorumlar ortaya konulur. Ayrıca dili Arapça olmayan toplumlar için Kur'an'ın farklı dillere çeviri çalışmaları yapılmıştır. Bazen bu çevirilerin âyetlerin tam anlamı olduğu izlenimi uyandırılmıştır. Halbuki hiçbir çeviri tam anlamı yansıtamaz. Muhakkak anlam sapmaları olur. Bu bağlamda Kur'an çevirilerine meal denilmiştir. Buna rağmen bazen meal çalışmaları ana metin gibi kabul edilmiştir. Halbuki meal çalışması muhtemel manalardan birini tercih etmektir.

Dirayet tefsirlerinde ve meallerde yorumların evrenselleştirilmesi problemi karşımıza çıkmaktadır. Bundan sakınmaya çalışılırken âyetlerin anlamlarının tarihin derinliklerinde bırakılması düşüncesi kendini göstermektedir. Bu bağlamda âyetlerin evrenselliği ilkesi sorun haline gelmektedir. Buna bağlı olarak yakın zamanda âyetlere tarihsel olarak yaklaşılması fikri ortaya atılmıştır. Konu öncelikle Kur'an kıssaları üzerinde tartışılmıştır. Zamanla diğer bazı âyetler de bu bağlamda değerlendirilmeye konu olmuştur.

Kur'an'ın tarihselci perspektifle okunması ifadesi, Kur'an merkezli çalışmalarda kullanıldığında "Kur'an'ın tarihsel ortamla olan ilişkisi bağlamında yani onun tarih üstü olup olmadığını araştırmak sadedinde olabilir. Nitekim, metnin tarihsel bağlamları ile ulaşılabilecek anlam, metnin başka ortamlara da hitap etmesini sağlamaktadır."³ Tarihi tefsir denilen tarihsel yorum şöyle tarif edilir: "Bir çağı, tarihsel bir dönemi, insanları, kurumları, toplumları, kısaca her şeyi tarihin akışı içindeki yerine referansla anlayan, bir şeyin tarihine ilişkin bir tasvirin, o şeye ilişkin yeterli bir anlama sağladığını öne süren anlama tarzıdır."⁴ Kur'an'ın tarihsel yorumunu yapmak metnin olduğu ortamdaki anlamını ilgili dönemin yaşam bütünlüğü içinde anlamakla doğrudan alakalıdır. Tarihsel bağlam metnin ait olduğu dönemi konu edinen kaynaklardan elde edilir.⁵ Kur'an bağlamında en önemli kaynak nüzül sebeplerini anlatan eserlerdir. Ayrıca dönem hakkında Kur'an'ın bizzat kendisi de belli

¹ bk. Muhammed Abdulazım el- Zürcanî, *Menahilu'l-irfan fi ulümü'l-Kur'an* (Kahire: Daru İhyai Kütübü'l-Arabiyye, ts.), 2/12

² bk. Zürcanî, *Menahilu'l-irfan*, 2/64.

³ İshak Özgel, *Tarihselcilik Düşüncesi Bağlamında Kur'an'ın Tarihsel Yorumu (Metodolojik Bir Teklif)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), 7.

⁴ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999), 827.

⁵ A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul* (İstanbul: Enderun Kitapevi 1981), 36.

oranda kaynak özelliği taşır.⁶ Kur'ân'ın kendi kendini tefsir etme özelliğinin yanında, hadisler, sahâbe sözleri ve tarihî kaynaklar da önemlidir.⁷

Bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Tarihselci yaklaşımla ilgili sempozyumlar yapıldığı gibi birçok makale de yayınlanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili "Kur'an ve Tarihselcilik",⁸ "Tarihselcilik Düşüncesi bağlamında Kur'an'ın Tarihsel Yorumu",⁹ "Kur'ân Tefsirinde Tarihselci Yöntem"¹⁰ gibi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar yöntemle ilgili olarak yapılmıştır. Ancak konu yöntemin ötesinde pratik alanda da tartışılmaya devam etmektedir. Hz. Peygamber'in özel hayatıyla, kölelikle ve diğer bazı konulardaki âyetler tarihsellik bağlamında örnek olarak sunulmaktadır. A'raf sûresi 7. âyet nüzül döneminde hacca dışarıdan gelenlerin çıplak olarak haccetmeleri sorununu çözmeye yönelik olarak nazil olmuştur. Bu bağlamda Kur'an'daki bazı âyetlerin tarihsel olduğunu iddia edenler tarafından bu âyetin de tarihsel olarak dillendirilmesi muhtemeldir. Bu gibi sebeplerle söz konusu âyet tarihsel ve evrensel oluşu bakımından değerlendirilecektir.

Öncelikle âyet Türkçeye çevrilirken kazandığı anlamlar değerlendirilecektir. Daha sonra nüzül sebebi araştırılarak nüzül zamanındaki anlam ve ortam tespit edilecektir. Devamında âyetin verdiği mesajlar üzerinde durulacaktır.

1. Âyetin Meali ve Meallerdeki Farklılıklar

Konuyu incelerken âyetin anlamını vermek çalışmanın amacını daha anlaşılır kılacaktır. A'raf sûresi 31. âyetin metin ve meali şöyledir:

يَا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

Ey Âdemoğulları! Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin, yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.¹¹

Bu âyetin mealinde özellikle giyinmenin nerede ve nasıl olacağı yansıtılmaya çalışılırken farklılıklar arz ettiği görülür. Lafzi olarak "her mescid yanında" anlamına gelen ifade farklı boyutlarda yorumlanır. Bu ifade aşağıda detaylarıyla incelenecektir. Âyetin yeme ve içmeyle ilgili kısmı değerlendirilirken "israf etmeyiniz" ifadesinin haddi aşmak kavramıyla ifade edilmeye çalışıldığı görülür.¹²

1.1. "Ey Âdemoğulları" İfadesindeki Çeviri Farklılıkları

İncelemiş olduğumuz otuz beş mealde "يَا بَنِي آدَمَ/Yâ benî Âdeme" ifadesi Âdemoğulları olarak çevrilmektedir. Bu ifade genel bir anlam içerir. Nitekim Kurtubî ve Râzî gibi müfessirler de bu ifadenin

⁶ Rudi Paret, "Kur'an'da Tarih", *Kur'ân Üzerine Makaleler* (Derleyen ve çev: Ömer Özsoy, Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara 1995), 54; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev: Salih Tuğ, (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993), 1/8; Zekeriya Pak, Cahiliyye Araplarındaki Allah İnancının Kur'ân'dan Hareketle Tespitiyle İlgili Bazı Hususlar, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2001), 311- 331.

⁷ Halis Albayrak, *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine* (İstanbul: Şule yayınları, 1993), 135.

⁸ bk. Şevket Kotan, *Kur'an ve Tarihselcilik* (İstanbul: Beyan yayınları, 2001)

⁹ İshak Özgel, *Tarihselcilik Düşüncesi Bağlamında Kur'an'ın Tarihsel Yorumu (Metodolojik Bir Teklif)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002)

¹⁰ Recep Demir, *Kur'an Tefsirinde Tarihselci Yöntem* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Ana Bilim Dalı, 2004)

¹¹ Kur'an Yolu Meali, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), el-A'raf 7/31.

¹² Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Camiu'l-beyan fi te'vili'l-Kur'ân* (Müessesetü'r-Risale, 2000), 12/395.

umumi olduğunu belirterek hitabın bütün insanlara yönelik olduğuna işaret eder. Nüzûl dönemi dikkate alındığında bu ifadeyle kastedilen Kabe'yi çıplak olarak tavaf edenlerdir.¹³ Mustafa Öztürk mealinde parantez içinde verdiği ifadelerle bu manayı öne çıkarmak istemiştir. O, âyeti şöyle çevirir: "İbadet etmek üzere Kâbe'ye [her gelişinizde geçmiş dönemlerdeki gibi çıplak vaziyette değil] giyinik vaziyette olun!"¹⁴ Bu bağlamda lafzi mananın dışında çeviri yaparak tarihsel bir anlama ulaşılmak istenilen çevirilerde "Âdemoğulları" ifadesinin "tavaf edenler" diye çevrilmesi, hiç olmazsa birçok mealde yapıldığı gibi, bu ifadenin parantez içinde verilmesi daha uygun olabileceği düşüncesi akla gelmektedir. Böyle bir çeviri tarihselci anlayışa göre daha uygun düşebilirdi. Çünkü bu ifade tarihi bağlamıyla düşünüldüğünde, âyette konu edilenler, mescidi haramı çıplak olarak tavaf edenlerdir.

1.2. "Her Namaz Kılacağınızda Güzelce Giyinin" İfadesindeki Çeviri Farklılıkları

Başlıkta esas aldığımız Kur'ân Yolu mealinde "Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin." şeklindeki çeviri ile "عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ/her mescitte" ifadesi "namaz kılmak" manasında te'vil edilmiştir. Tekin ise bu ifadeyi mealinde çok anlamlı olarak şöyle çevirir: "Her ibadet edilen yerde, her mescide gidişinizde, insan içine çıkarken güzel elbiselerinizi giyin"¹⁵ Bu çeviri lafzi anlamdan ayrılarak âyetin tefsiri çevirisini yaparak âyete üç manayı birden yüklemiştir. Bu özelliği ile mealden ziyade tefsir özelliği kazanmıştır. Ayrıca manalar arasında bir tercihte de bulunulmamıştır.

Ali Fikri Yavuz'un çevirisi şöyledir: "Her namazınızda süslü elbisenizi giyinin."¹⁶ Bu çeviri kastedtiği mana yönünden açık olmasına rağmen namazda süslü elbisenizi giyinin ifadesi kapalılığını korumaya devam etmektedir. Çünkü namazda normal elbise giymek namaza engel mi sorusunu akla getirmektedir. Abdülbaki Gölpınarlı giyinme ifadesini öne çıkararak âyeti şöyle çevirir: "namaz kılacağınız her vakit, elbisenizi giyin, süslenin"¹⁷ Bu çeviride süslenin ifadesi klasik anlama bir ilave olarak eklenmiştir. Süslenmek sınırları açısından kapalılığı bulunan bir ifadedir. Âyetin anlamına ne tür katkı yaptığı şüphelidir. Hasan Basri Çantay'ın çevirisi şöyledir: "her mescit huzurunda zînetinizi alın"¹⁸ Bu çeviride kelime Arapça anlamıyla olduğu gibi bırakılması hasebiyle herhangi bir te'vile gidilmeden tercüme edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple çevirideki kapalılık kendini korumaya devam etmektedir. Mehmet Okuyan'ın çevirisi şöyledir: "Her secdede ziynetinizi takın!"¹⁹ Bu çeviride secde ifadesi ile namaz kastedilmiş olabilir. Bu yönüyle ve ziynet kavramı ile neyin kastedildiği açık değildir. Muhammed Esed anlamı genişleterek "(Allah'a) kulluk olsun diye yapıp-ettiğiniz her işte kendinize çekidüzen verin"²⁰ diye çevirir. Bu çeviride anlam çok genişletilmiştir. Mescit ifadesi "kulluk olsun diye yaptığınız her iş" diye te'vil edilmiştir. Mustafa Öztürk "İbadet etmek üzere Kâbe'ye [her gelişinizde geçmiş dönemlerdeki gibi çıplak vaziyette değil] giyinik vaziyette olun!"²¹ bu mealde "ibadet etmek

¹³ Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, el-Camiu li ahkami'l-Kur'ân (Kahire: Daru Kütüb el- Mısıriyye, 1964), 7/189; Fahreddin er-Râzi, *Mefatihul-gayb* (Beyrut: Daru Türesi'l-Arabi, 1420), 14/228.

¹⁴ Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, çev. Mustafa Öztürk (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 7/31.

¹⁵ Tefsiri Meal, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, çev. Ahmet Tekin (İstanbul: Kelam Yayınları, 2004), 7/31.

¹⁶ Kur'an'ı Kerim ve Meal-i Alisi, çev. Ali Fikri Yavuz (İstanbul: Sönmez Neşriyat 1979), el-A'raf 7/31.

¹⁷ Kur'an'ı Kerim ve Meali, çev. Abdülbaki Gölpınarlı (İstanbul: Remzi Kitabevi 1955), el-A'raf 7/31.

¹⁸ Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, çev. Hasan Basri Çantay, (İstanbul: Elif Ofset, 1979), el-A'raf 7/31.

¹⁹ Mehmet Okuyan, Kur'an Meali, el-A'raf 7/31.

²⁰ Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, Muhammed Esed, çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk (Ankara: İşaret Yayınları, 2002), 7/31.

²¹ Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, el-A'raf 7/31.

üzere" ifadesi te'vile yönelik bir anlam olarak çeviriye eklenmiştir.

İncelemiş olduğumuz otuz beş mealde²² manalar küçük nüans farklılıkları ile bu manalarda birleşmektedir. İncelenen meallerin içinde Esed'in âyete verdiği anlam diğer meallerden bariz şekilde ayrılır. Çünkü "yaptığınız her işte kendinize çeki düzen verin" şeklinde yaptığı çeviri ile lafzi anlamdan ayrılarak âyeti çok farklı boyutta değerlendirmiştir. Klasik tefsirlerde bu anlamı destekleyen herhangi bir ifadeye rastlayamadık. Buna rağmen bu yorum âyetin işari/çağrışım tefsiri anlamları kapsamında değerlendirilebilir. Tekin ise mealinde üç anlamı birden belirtmiştir. Lafzi manadan bu şekil yapılarak mealde ziyade tefsir özelliği kazanmaktadır. Bu tür meallerde herhangi bir mana tercih edilmediği için okuyucu üç anlamın da farklı âyetler olduğu izlenimine kapılabilir. Öztürk ise mealinde tarihsel anlamı yansıtmaya çalışarak lafzi anlamı daraltan bir çeviri yapmıştır.

1.3. "Yiyin İçin Fakat İsrâf Etmeyin" İfadesindeki Çeviri Farklılıkları

Mealleri incelediğimizde bu ifadenin çevirisinde çok büyük farklılıklar olmadığı görülür. Buna rağmen meallerde vurgulanan noktalar açısından bazı farklılıkları görmek mümkündür. Gölpınarlı'nın mealinde "ve yiyin, için, israf etmeyin"²³ şeklinde yapılan çeviri lafzi tercümeyle bağlı kalınarak yapılmıştır. Tekin'in mealinde "yiyin, için. Ölçülü, sağlıklı ve meşru yeme-içme sınırını aşmayın."²⁴ şeklinde yapılan çeviride "israf etmeyin" ifadesi "ölçülü yiyin" ifadesiyle karşılanmak istenmiştir. Ancak "ölçülü yiyin" ifadesi çok açık olmadığı için bununla neyin kastedildiği net olarak anlaşılmamaktadır. Bununla birlikte bu ifadeyle hadiste belirtilen midenin üçe bölünerek yenilmesi öğüdünün dikkate alındığı düşünülebilir. Aynı şekilde helal yeme vurgulanırken israf kavramı haddi aşma ifadesiyle karşılanmak istenmiştir. Bu yönüyle de çeviride bir kapalılık söz konusudur. Esed bu ifadenin çevirisinde lafzi tercümeyle oldukça bağlı kalarak şöyle çevirir: "[serbestçe] yiyin için, fakat saçıp savurmayın"²⁵ Bu çeviride serbestçe yiyin ifadesinin hangi anlamda kullanıldığını anlamak gerçekten zor. Ne kastedildiği açık değildir. Mustafa Öztürk mealinde tarihsel anlamı yansıtmak üzere bir çeviri yapar. Onun çevirisi şöyledir: "Ayrıca [hac sırasında et, süt, yağ gibi besinlerden uzak durma âdetinizden vazgeçerek] yiyin, için. Size helal olan yiyecekleri kendi kendinize yasaklamak suretiyle haddi aşmayın."²⁶ Bu çeviride parantez içinde verilen anlam ile ifadenin tarihsel anlamı öne çıkarılmak istenmiştir.

İncelediğimiz meallerde "yiyin için israf etmeyin" ifadesinde neredeyse birliktelik sağlanmıştır. Bir mealde helal ve temiz gıdalardan yenilmesi vurgulanırken diğer bir mealde oburluktan kaçınılması vurgulanmıştır. Öztürk diğer meallerden ayrılarak âyete te'vile dayalı mana vererek helal kılınan yiyeceklerin kişinin kendine yasaklamamasına dikkat çektikten sonra israf kelimesini haddi aşmak olarak çevirir. Âyete verilen manalardan "Yiyin için fakat israf etmeyin" ifadesinin çevirisinde çok farklılık görülmemesine rağmen zımnen ifadede gizli olan manaların bazı meallerde farklı yönleriyle

²² bk. <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=31>

²³ Kur'an-ı Kerim ve Meali, el-A'raf 7/31.

²⁴ Tefsiri Meal, el-A'raf 7/31.

²⁵ Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, el-A'raf 7/31.

²⁶ Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli, el-A'raf 7/31.

açığa çıkarıldığı görülmüştür.

2. Âyetin Nüzûl Sebebi

Kur'ân'ın nazil olduğu dönem ve olaylar hakkında bilgi veren nüzûl sebepleri âyetleri tarihsel anlamda yorumlamanın temelini oluşturur. Âyetlerin nüzûl zamanında meydana gelen hadiseler veya Hz. Peygamber'e sorulan bazı sorularla olan ilişkisi âyetlerin nüzûl sebebi olarak kabul edilir.²⁷

Cahiliye döneminde Kabe'nin çıplak olarak tavaf edilmesi ve bazılarının takva düşüncesi ile helal olan yiyecek ve içecekleri kendilerine yasaklamaları incelemekte olduğumuz âyetin nüzûl sebebi olarak gösterilir. Çünkü Kur'ân'ın inmeye başladığı dönemde müşrikler Kâbe'yi çıplak tavaf ederlerdi. Kureyş ve bazı soylu kabileler bundan muaf tutulurdu. İbn Abbas bu âyetin yukarıda zikrettiğimiz sebeple nazil olduğunu belirtir.²⁸ Bu rivayet İbn Abbas ve Süddî gibi sahâbelerden farklı rivayet zinciriyle nakledilir.²⁹ Söz konusu rivayette cahiliye dönemindeki bazı âdetler tasvir edildikten sonra âyetin bu sebeple indiği belirtilir.

Konuyla ilgili rivayetlerden bazıları şunlardır: İbn Abbas'tan nakledilen rivayet şöyledir; Kadınlar beyti çıplak olarak tavaf ederdi. Süddî'den gelen rivayet şöyledir; Beyti çıplak olarak tavaf edenler, hac mevsiminde buldukları sürece et ve yağ yemeyi kendilerine haram kıyorlardı. Zührî'den nakledilen rivayet konuyu en detaylı şekilde açıklar; Araplar Ka'be'yi çıplak olarak tavaf ederdi. Kureyş'ten olanlar ve onların anlaşmalı oldukları bundan istisna tutulurdu. Kureyş'ten olmayanlar hac için geldiklerinde elbiselerini çıkarır ve Kureyşli olanlardan ödünç olarak aldıkları elbiselerle tavaf ederlerdi. Ödünç olarak elbise bulamadıklarında elbisesini çıkarır ve çıplak olarak tavaf ederdi. Kendi elbisesi ile tavaf eden tavafını bitirdiğinde elbisesini çıkarır atar ve onu kendine haram kılardı. Bu sebeple Allah "Mescide her gidişinizde elbisenizi giyin" âyetini indirmiştir.³⁰

"Umum içerikli olan âyeti yukarıda zikredilen rivayetlerle tahsis etmek caiz midir?" sorusunu sorduğumuzda "nüzûl sebebinin hususi olmasının hükmün umumi olmasına engel teşkil etmeyeceği"³¹ genel kaidesi karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet anlayışına göre bu âyetin hususi bir problemi çözmeye yönelik olması genel ilkeler çıkarılmasına engel teşkil etmez. Bu sebeple âyetin tarihsel olduğunu varsayarak anlamını daraltmak yerine evrensel olduğunu düşünerek gerekli çıkarımlarda bulunmak Kur'ân'ın rehber bir kutsal kitap olmasına daha uygun bir yaklaşım olur.

3. Âyetin Te'vili

Müfessirler âyetin başındaki "Ey Âdemoğulları" ifadesinin umum ifade ettiğini hitabın bütün insanlığa yönelik olduğunu belirtir. Kurtubî bu ifadenin Kâbe'yi çıplak tavaf edenler hakkında hususi olmakla beraber umuma yönelik olduğunu, Kâbe hususi olarak kastedilse de umumi olarak bütün

²⁷ Zürkani, *Menahilu'l-irfan*, 1/106; Ahmed Nedim Serinsu, *Kur'an'ın Kerim'in Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûlün Rolü* (İstanbul: Şule Yayınları, 1994), 68.

²⁸ Taberî, *Camiu'l-beyan*, 12/389.

²⁹ Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadir* (Beirut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib 1414/1994), 2/227.

³⁰ Taberî, *Camiu'l-beyan*, 12/393. Söz konusu âdetle ilgili olarak bk. Müslim b. Haccac en-Nisâbüri, *el Müsnedü's-sahihü'l-muhtasar* (Beirut: Daru lhyâi't-Türâsi'l-Arabi, ts.) "Hac" 21.

³¹ bk. Zürkani, *Menahilu'l-irfan*, 1/113.

mescitlerin kastedildiğini ifade ettikten sonra bu görüşünü desteklemek için “Sebebin hususiliği hükmün umumi olmasına engel değildir” ilkesini delil olarak getirir.³² Râzî de bu âyetin tefsirinde aynı ilkeye dayanır ve hükmün umumi olduğu görüşüne katılır.³³

Müfessirler bu âyetin tefsirinde süs manasına gelen ziynet kelimesini³⁴ elbise olarak açıklar ve Nûr sûresi 31. âyetteki “ziynetlerini açığa çıkarmasınlar”³⁵ ifadesini bu manayı desteklemek için delil olarak getirir.³⁶ Râzî âyeti kendinden önceki âyette geçen “adaleti yerine getirin” ve “namaz kılın” ifadeleri ile bağlantılı olarak açıklarken giyecek ve içeceklerin de “adaleti yerine getirin” ifadesi kapsamında olduğunu belirtir. Bunun sebebi insanın hayatında her şeyde ölçülü ve dengeli davranmasının önemidir. Ayrıca insan için doğruluk ve adalet vaz geçilemez evrensel ilkelerdendir. Râzî’ye göre âyette geçen “alınız” ifadesi emir olması sebebiyle vucubiyet ifade etmekte, bu sebeple “yiyiniz” ifadesi yeme içmenin mubah olduğuna delalet etmesi, giyinme hususunda “alınız” ifadesinin vücup ifade etmesine engel değildir. Çünkü yeme ve içmenin vacip hükmünde olabileceği zamanlar da olabilir.³⁷

“Yiyecek yemek” manasında emir ifade eden “yiyiniz” ifadesi farklı şekillerde şerh edilir. Taberî bu ifadeyi “size verdiğimiz iyi yiyeceklerden ve helal kıldıklarımızdan yiyiniz” diye tefsir eder. O bu görüşü Maide sûresinde geçen “Allah’ın helal kıldığı şeyleri haram kılmayınız”³⁸ âyetiyle destekler.³⁹ Kurtubî ise İbn Abbas’ın bu âyet hakkında söylediği “kibir ve israf olmadığı sürece yiyin için” sözüne dayanarak âyeti tefsir eder. “İsraf” kavramını ihtiyaç miktarı kadar olarak açıklar. “İhtiyaç miktarını” da açlığı ve susuzluğu giderecek miktar olarak belirtir. İhtiyaç miktarı yemenin akıl ve şer’î yönden mendup hükmünde olduğunu belirttikten sonra bu görüşünü şöyle izah eder: Aklen mendup olmasının sebebi canın ve vücudun azalarının korunmasıdır. Şer’î yönden mendup olmasının sebebi visal orucunun nefsi öldürmesi, cesedi zayıflatması, ibadet yapmaktan aciz duruma düşürmesi sebebiyle yasaklanmış olmasıdır.⁴⁰

“Herhangi bir içeceği içmek” manasında emir ifade eden “içiniz” ifadesi tefsirlerde farklı yönleriyle açıklanır. Taberî “içiniz” emrini “helal içeceklerden” ifadesiyle sınırlandırarak açıklar. Böylece içilmesi yasak kılınan içkilerin içilmesinden sakınılması gerektiğine zımnen vurgu yapar.

“İsraf etmeyiniz” ifadesi de tefsirlerde helal kavramıyla beraber yorumlanır. Bu ifade Taberî tarafından Hz. Peygamber’den nakledilen bir rivayete dayanılarak “Allah’ın helal kıldıklarını haram etmeyiniz” diye te’vil edilir.⁴¹ Neseî tarafından ise “israf etmeyiniz” ifadesi harama dalarak ve aşırı yiyecek haddi aşmayınca şeklinde tefsir edilir.⁴²

³² Kurtubî, *Camî li ahkâm*, 7/189.

³³ Râzî, *Mefâtilu'l-gayb*, 14/229.

³⁴ bk. Taberî, *Camîu'l-beyan*, 12/389.

³⁵ en-Nûr 24/31.

³⁶ Râzî, *Mefâtilu'l-gayb*, 14/228.

³⁷ Râzî, *Mefâtilu'l-gayb*, 14/228.

³⁸ el-Maide 5/87.

³⁹ Taberî, *Camîu'l-beyan*, 12/389.

⁴⁰ Kurtubî, *Camî li ahkâm*, 7/191.

⁴¹ Taberî, *Camîu'l-beyan*, 12/389.

⁴² Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Neseî, *Medariku't-tenzil ve hakaiku't-te'vil* (Beyrut: Daru'l-Kelim et-Tayyib, 1998), 1/564.

Yukarıda meallerin hepsinin birbirinden kısmen de olsa farklılıklar arz ettiğine değinildi. Yukarıdaki te'vil örneklerinden de anlaşılacağı gibi her bir mealde âyetle ilgili te'villerin birinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Tefsirlerin âyetle ilgili yorumları incelendiğinde bu durum çok açık bir şekilde görülmektedir. Bu sebeple sadece meale dayanılarak yapılacak yorumların eksik olacağı da açıktır. Bir meal çalışmasında bütün yorumları yansıtma imkânı olamayacağına göre meal okumalarının eksikliğinin farkında olarak yapılması Kur'ân'ı anlamaya yönelik yaklaşımlar açısından önemlidir.

4. Âyetin Tarihsel Olarak Düşünülmesinin Sebebi

Bu âyetin tarihsel olduğunun düşünülmesinin sebebi cahiliye döneminde Kâbe'nin çıplak olarak tavaf edildiği ve takva olsun diye et ve süt gibi yiyeceklerin yenmediği bağlamında nazil olmasıyla alakalıdır. Ancak Râzî'nin beyanına göre âyet doğrudan bu davranışları yasaklamak için nazil olmamıştır. Sahabenin Kâbe'ye saygı gösterme ve takva konularında kendilerini müşriklerden daha layık olduklarını düşünmeleri ve bu şekil davranmak için Hz. Peygamber'den izin istemeleri üzerine bu âyet inmiştir.⁴³ Dolayısıyla âyette bu şekil davranmanın ibadet olmadığı vurgulanmıştır. Bu sebeple âyetlerin nazil olduğu dönemde kişinin kendini takva duygusuyla helal olan yiyeceklerden engellemesi yasak olduğu gibi günümüzde de böyle bir davranışı yapmak yasaktır. Bu âyetle kişinin kendi aklına göre ibadet ilkeleri koyamayacağı açıkça belirtilmiştir. İbadet ilkelerini ancak Allah ve elçisi belirleyebilir. Bu bağlamda âyeti değerlendirdiğimizde âyet tarihi bir olgu ile irtibatlı olmasına rağmen yeni bir düşünceyi inşaya yöneliktir. Bu sebeple bu âyet tüm canlılığıyla evrensel mesajlar sunar. Kur'ân'ın metnini anlayıp zamana uygun şekilde yorumlayabilmek için nüzül dönemindeki kültürü bilmek çok önemlidir.⁴⁴ Bu bağlamda âyetlerin nüzül sebeplerini bilmek Kur'ân'ı anlamak ve yorumlamak için bilinmesi gereken en önemli hususlardan biridir. Bu yaklaşıma göre âyeti yorumlamak için ikili bir işlem yapılmaktadır. Âyeti anlamak için öncelikle nüzül sebebine başvurularak âyetle nazil olduğu dönemde neyin kastedildiğini anlamak ve devamında muhatabın âyetin yaşanan zamana yönelik mesajının ne olduğunu anlamaya çalışmasıdır.⁴⁵ Bu işlem yapılırken dikkat edilecek hususlardan biri de âyetin anlamının buharlaştırılmamasına dikkat etmektir.

5. Âyetin Tefsiri Bağlamında Zikredilen Evrensel Mesajlar

Zamanın değişmesi ile hükümlerin de değişeceği bilinen bir gerçektir.⁴⁶ Buna bağlı olarak Kur'ân âyetlerinin verdiği mesajlar da çağa uygun olarak insanlığa ışık tutmaya devam edecektir. Söz gelimi Kur'ân'da "gücünüz yettiği ölçüde düşmanlarınıza karşı kuvvet hazırlayınız"⁴⁷ buyrulur. Bu âyet nazil olduğu dönemde muhatapları, "kuvvet" kavramından at, silah ok ve benzeri savaş malzemelerini anlamıştır. Ancak günümüzde bu âyetle kastedilenin düşmana karşı ok ve kılıç hazırlanması olduğunu iddia etmek açık bir şekilde hatalı bir yaklaşımdır. Bu âyeti günün şartlarına uygun silahlar hazırlamak

⁴³ Râzî, Mefatihü'l-gayb, 14/228.

⁴⁴ Fazlur Rahman, İslam ve Çağdaşlık, çev. Alparslan Açıkgenç-Hayri Kirbaşoğlu, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000), 65.

⁴⁵ bk. Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996), 27.

⁴⁶ Bu konuda geniş bilgi için bk. Abdülkadir Şener, Kıyas, İstihsan, İstislah (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ts.), 156; Mehmet Erdoğan İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1994), 95.

⁴⁷ el-Enfal 8/60.

şeklinde anlamak âyetin verdiği mesaja çok daha uygundur.⁴⁸ Bunun gibi diğer âyetlerin de verdiği mesajları zamanın ruhuna uygun olarak anlamak ve yorumlamak halkı bu doğrultuda aydınlatmak müfessirlerin sorumluluğundadır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar doğrultusunda ilgili âyete yaklaştığımızda konuyla ilgili farklı mesajlar çıkarmamız mümkündür. Âyette öncelikle insanın giyinmesi konu edilmektedir. İnsanın çıplak durmayıp avret mahallini örtmesi insani duygularla ilgilidir. Bu âyetin öncesindeki A'raf sûresi 29. âyette örtünmek insanın süsü olarak belirtilir. Râzî ziyet kavramının tam gerçekleşmesinin avret mahallinin tamamen örtülmesi ile gerçekleşeceğini belirttikten sonra bu görüşünü desteklemek için A'raf sûresi 26. âyette geçen "Ey Âdem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık." ifadesiyle destekler.⁴⁹

Beden temizliği de bu âyet tefsir edilirken üzerinde durulan konulardan biridir. Bu konu tefsirin dar anlamı kapsamına girmese dahi işari tefsir bağlamında âyetten çıkarılması mümkün olan bir manadır. Âyette "ziynetlerinizi takınınız" denilmektedir. Bu bağlamda kişinin bedenini temizlemesi de "süslenmek" kavramının kapsamına girer.⁵⁰

Güzel koku sürünmek de bu âyetin tefsiri bağlamında ele alınan konulardan biridir. Güzel koku sürünmek insanın etrafındakileri rahatsız etmemek açısından çok önemlidir. Eşler arasındaki aile hukuku açısından da ayrı bir öneme haizdir. Güzel koku sürünmenin önemi bu âyetten anlaşıldığı gibi şu rivayetle de desteklenir: "Cebrail bana güzel koku sürünmemi emretti. Ey Osman cuma günleri koku sürmeyi sakın terk etme"⁵¹

Bu âyet bağlamında az yemenin insan vücuduna sıhhat açısından sağlayacağı birçok faydadan söz edilir. Mesela, az yemenin kişiyi vücut yönünden sıhhatli, hafızasını güçlü, zekasını kuvvetli yaptığı, uykuyu azaltıp nefsanî duyguları hafiflettiği ifade edilir. Şüphesiz tıp alanını ilgilendiren bu konuların ilmi çalışmalarla desteklenmesi önemlidir. Ancak toplumsal şuurun oluşturulması açısından dini metinlerde bu tür açıklamaların bulunması önemlidir. Mesela, son zamanların açık şekilde görülen hastalıklarından biri obezitedir. Dolayısıyla modern çağda bu âyeti yorumlayan bir müfessirin bu konudan bigâne kalmasının büyük bir eksiklik olacağını belirtmek abartı olmaz. Günümüzde sağlıklı beslenmeyle ilgili uzmanların farklı görüşleri vardır. Bu alanda kendini geliştiren bir müfessir ilgili âyetleri yorumlarken bu uzmanların görüşlerinden yararlanarak yapacağı yorumlar tefsir okuyucusunun bilinçli hale gelmesine katkı sağlar. Ancak bu yorumların geçerliliğinin bu bilginin geçerliliğiyle sınırlı olduğu bilincinde olmak gerekir. Nitekim bazı tefsirlerde tabii bilimlerle ilgili bazı yorumların bugün için geçerliliğini kaybettiğini görmekteyiz. Ancak yorumun geçerliliğini kaybetmesi âyetin evrenselliğini yok edemez.

Bu âyetin tefsiri bağlamında çok yemenin zararlarına değinilerek şunlar söylenir: Çok yemek midede şişkinlik ve ekşime yapar. Bu gibi sebeplerle vücutta birçok hastalık zuhur eder. Hastalıklar

⁴⁸ Geniş bilgi için bk. Celal Kırcı "Kur'an ve Tabii Bilimler" Kur'an ve Tefsir Araştırmaları I (İstanbul, Ensar Neşriyat 2000), 191,192.

⁴⁹ Râzî, Mefatihü'l-gayb, 14/229.

⁵⁰ Râzî, Mefatihü'l-gayb, 14/230.

⁵¹ Cemalüddin Ebu'l-Ferec el-Cevzi, Telbisü İblis (Beirut Daru'l-Fikr, 2001), 1/196.

sebebiyle de birçok ilaca ihtiyaç duyulur. Çok yemenin zararını anlatmak isteyen bazı hekimler “en önemli ilaç perhizdir” demiştir. Az yemenin sıhate faydası açısından şu rivayet zikredilir: İnsan oğlu sertliğini arttıran lokmalarla karnından daha şerli bir kap doldurmamıştır. Yemek zorunluluğu sebebiyle yediğinde midesinin üçte birini yemekle, üçte birini su ile, üçte birini nefesle doldursun.⁵²

Bu âyetin tefsiri bağlamında ele alınan diğer bir konu ise yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması meselesidir. Kurtubî yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasının müstehap olduğunu belirttikten sonra bu görüşünü naklettiği şu rivayetle destekler: Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması bereket sebebidir.⁵³

Bu âyet tefsir edilirken yemeği yerken sıcak yememenin önemi üzerinde de durulur. Bu görüşü desteklemek için şu rivayet nakledilir: Yemeği soğutun çünkü sıcak yemeğin bereketinden değildir.⁵⁴ Rivayette bereket olarak ifade edilen anlam günümüz şartlarında sıcak yemenin zararları açısından, konunun uzmanlarının görüşleri doğrultusunda izah edilerek, bu konuda bir şuur oluşturulmaya katkı sunula bilinir.

Çağımızın en önde gelen sorunlarından biri de israftır. Âyette geçen israf kelimesi farklı anlamlarda tefsir edilmesine rağmen israfı da açık bir şekilde kapsar. Bu bağlamda âyetin tefsirinde işlenen konulardan biri de israf meselesidir. İsrafın birçok çeşidi vardır. Yeme ve içmede israf yapıldığı gibi, giyinmede de israf yapılması mümkündür. Nitekim bunu günümüzden değişik şekillerde örneklemek mümkündür. İsraf konusunda insanların en çok aldandıkları konulardan biri de zaman konusudur. Maalesef günümüzde insanlar zamanın kıymetini bilemeyerek kıymeti olmayan eğlencelere harcamaktadır. Bilhassa bilgisayarlardaki oyunlarla yapılan zaman israfı toplum içinde psikolojik sorunların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu oyun bağımlılığı tıp fakültelerinde ciddi bir sorun olarak ele alınan konulardan biridir.⁵⁵

Bu âyeti tefsir ederken evrensel diye bileceğimiz toplumsal konular bağlamında yorumlamak mümkündür. Söz konusu yorumlar çerçevesinde toplum yararına çıkarılacak sonuçları Kur’ân’ın evrensel mesajına uygun te’vil olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim Râzî ve Kurtubî gibi birçok müfessir bu âyet bağlamında toplumsal bazı konuları ele alarak gerekli açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu bağlamda âyeti değerlendirdiğimizde âyetin anlaşılması açısından nüzul sebebini dikkate almak önemli olmakla beraber âyetin tarihsel olduğu kanaatine ulaşmak mümkün olmaz.

6. Âyetten Çıkarılan Fikhî Hükümler

Bu âyetin tefsirinde setr-i avretin namazda vacip olduğu meselesi müzakere edilir. Hadislerden ve mezhep imamların görüşlerinden delil getirilerek namazda ve namazın dışında setr-i avretin farz olduğu belirtilir.⁵⁶ Fıkıh kitaplarında da aynı âyet namazda setr-i avret konusunda delil olarak

⁵² Muhammed b. İsa et-Tirmizî, Sünenü’l-Tirmizî (Mısır: Matbaatü Mustafa el-Babî el-Halebî, 1975), Zühhd 47.

⁵³ İbnu’l-Mülakkan Siraceddin İbn Ahmed eş-Şafîî et-Tevdih li şerhi’l-cami es-sahih (Şam: Daru’n-Nevadir, 2008), 26/236.

⁵⁴ Zeynüddin Muhammed el-Haddadî, *et-Teyşir bi şerhi’l-cami’s-sagîr* (Riyad: Mektebetü İmam Şafîî, 1988), 1/432.

⁵⁵ bk. <https://maltepehastanesi.com.tr/makale/tr/dijital-oyun-bagimliliği> (Erişim 23. 06. 2021)

⁵⁶ Kurtubî, Camiu li ahkami’l-Kur’ân, 7/190.

zikredilir.⁵⁷

Namazda güzel koku sürmek ve güzel giyinmek dinen müstehaptır.⁵⁸ Çünkü bu davranışlar yapılması zorunlu olan davranışların içinde değildir. Güzel koku sürmek doğrudan temizlikle alakalı değildir. Temizliğin üzerine ilave yapılan bir davranıştır. Güzel giyinmek de aynı kategoriye girer. Hatta güzel giyinmede aşırıya kaçıldığında haddi aşma kapsamında haram hükmüne girmesi dahi söz konusu olabilir.

Kişinin nefsinin ölümünden koruyacak kadar yemek yemesi dinen farz hükmündedir.⁵⁹ Zaruretin fazla olmasına rağmen açlığını giderecek şekilde yemek yemesi mubah hükmünde kabul edilir. Saçp savurarak yemek haram hükmüne girer. Yemek yerken ellerin yıkanması yine sünnet hükmündedir. Ancak günümüzdeki teknik verilerle elde edilen sonuçlara göre insanın elleri ciddi anlamda mikrop taşımaktadır. Bu sebeple bu hükmün ciddiyeti bir o kadar daha önem kazanmaktadır. Buna bağlı olarak sağlıklı yaşam için bu sünnetin uygulanışına çok dikkat etmek gerekir.

Sonuç

Mescide girerken güzel giyinilmesini emreden âyetin Kâbe'nin çıplak tavaf edilmesini yasakladığı, âyetin nüzül sebeplerinden anlaşılmaktadır. Bu bilgiye bağlı kalarak âyetin sadece bu konuyla sınırlı kaldığını söylemek Kur'an'ın evrenselliği ilkesiyle çelişir. Nitekim yukarıdaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi âyetin hususi olarak Kâbe'yi zikretmemesi diğer konuları da kapsadığına delalet eder. Çünkü ibadet halindeyken giyinmek ne kadar önemliyse ibadetin dışında da giyinmek aynı derecede önemlidir. Namazdaki setr-i avret meselesi diğer zamanlardaki örtüme konularından farziyet açısından farklılık arz etmez. Ancak müstehab olması açısından namaz kılarken daha dikkatli davranılması uygundur. Bazı meallerde bu yön öne çıkarılarak "secdelerinizde süsleniniz" ifadesiyle bu hususa işaret edilmiştir.

Âyette öne çıkan diğer bir husus ise yeme içme adabıdır. Âyet nüzül zamanı itibariyle bazılarının ibadet kastıyla kendilerini yeme içmeden engellemelerini yasaklar. Burada başka bir ilke daha vurgulanmaktadır. O da ibadet kastıyla yapılacak olan şeylerin ilkelerinin kişiler tarafından belirlenemeyeceğidir. Bu sebeple her önüne gelen kişi ibadet ilkeleri oluşturamaz. Eğer kişiler akıllarına göre ibadet kastıyla bir şeyler ortaya koyarsa birçok riyâzet şekillerini ibadetten ayırmak mümkün olmaz. Ayrıca âyette ifade edildiği gibi bazı aşırılıkların önlenmesi imkânsız hale gelir.

Âyette öne çıkan diğer bir husus ise yeme içmede ve diğer davranışlarda aşırılıktan kaçınmaktır. Bazı meallerde "israf etmeyiniz" kavramı "haddi aşmayın" şeklinde ifade edilerek bu hususa işaret edilmektedir.

Bu âyet bağlamında fıkhi hükümler çıkarmaya yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Namazda setr-i avret farz olduğuna dair bu âyet delil olarak getirilir. Ayrıca namaz haricinde de avret mahallini

⁵⁷ Alaüddin Ebu Bekr b. Mesud el-Kâsânî, Bedaiu'sınai fi tertibi's-şerai' (b.y. Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986), 1/116.

⁵⁸ Neseî, Medariku't-tenzil, 1/564.

⁵⁹ Kurtubî, Camiu li ahkami'l-Kur'an, 7/191.

örtmenin farz olduğuna dair bu âyetten istifade etmek mümkündür.

Öte yandan yukarıdaki bilgilerden hareketle bu âyetin tarihsellik ve hermenötik bağlamda yüksel lisans tezi olarak çalışılacak derinliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bibliyografya

Albayrak, Halis. *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*. İstanbul: Şule yayınları, 1993.

Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.

Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferec. *Telbîsü İblis*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2001.

Demir, Recep. *Kur'an Tefsirinde Tarihselci Yöntem*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tefsir Ana Bilim Dalı, Konya 2004.

Erdoğan, Mehmet. *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1994.

Fazlur, Rahman. *İslam ve Çağdaşlık*. çev. Alparslan Açıkgenç-Hayri Kırbaçoğlu. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.

----- *Ana Konularıyla Kur'an*. çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996.

Haddadî, Zeynüddin Muhammed. *et-Teyisîr bi şerhi'l-cami's-sagîr*. Riyad: Mektebetü İmam Şafî, 1988.

Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev: Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yayımcılık, 1993.

Kâsanî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mesud. *Bedâiu'sinai fi tertibi's-ş-şerai'*. b.y. Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986.

Kırca, Celal. *"Kur'an ve Tabîî Bilimler" Kur'an ve Tefsir Araştırmaları I*. İstanbul: Ensar Neşriyat 2000.

Kotan, Şevket. *Kur'an ve Tarihselcilik*. İstanbul: Beyan yayınları, 2001.

Kur'an'ı Kerim ve Meal-i Alisi. çev. Ali Fikri Yavuz, İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1979.

Kur'an'ı Kerim ve Meali. çev. Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1955.

Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim. çev. Hasan Basri Çantay. İstanbul: Elif Ofset, 1979.

Kur'an Meali. çev. Mehmet Okuyan, (Erişim 02/06. 2021)
<https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=31>

Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, Muhammed Esed. çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk. Ankara: İşaret Yayınları, 2002.

Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri. çev. Mustafa Öztürk. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Camiu li ahkami'l-Kur'an*. Kahire: Daru Kütüb el-Mısriyye, 1964.

Müslim b. Haccac en-Nisâbüri. *el Müsnedü's-sahihü'l-muhtasar*. Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.

Neseî, Abdullah b. Ahmed b.Mahmud. *Medariku't-tenzil ve hakaiku't-te'vil*. Beyrut: Daru'l-Kelim et-Tayyib, 1998.

Özgel, İshak. *Tarihselcilik Düşüncesi Bağlamında Kur'an'ın Tarihsel Yorumu (Metodolojik Bir Teklif)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Paret, Rudi. "Kur'ân'da Tarih", *Kur'ân Üzerine Makaleler*. çev: Ömer Özsoy, Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1995.

Pak, Zekeriya. Cahiliyye Araplarındaki Allah İnancının Kur'ân'dan Hareketle Tespitiyle İlgili Bazı Hususlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1, 2001.

Râzî, Fahreddin. *Mefatihü'l-gayb*. Beyrut: Daru Türâsi'l-Arabî, 1420.

Serinsu, Ahmed Nedim. *Kur'an'ı Kerim'in Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûlün Rolü*. İstanbul: Şule Yayınları, 1994.

Şafî, İbnu'l-Mülakkan Siraceddin İbn Ahmed. *et-Tevdih li şerhi'l-cami es-sahih*. Şam: Daru'n-Nevadir, 2008.

Şener, Abdülkadir. *Kıyas, İstihsan, İstislah*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ts.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah, *Fethu'l-kadir*. Beyrut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib 1414/1994.

Taberî, Muhammed b. Cerir. *Camiu'l-beyan fi te'vili'l-Kur'ân*. Müessesetü'r-Risale, 2000.

Tirmizî, Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. Mısır: Matbaatü Mustafa el-Babî el-Halebî, 1975.

Togan, A. Zeki Velidi. *Tarihte Usul*. İstanbul: Enderun Kitapevi 1981.

Zürkanî, Muhammed Abdulazım. *Menahilu'l-irfan fi ulûmü'l-Kur'ân*. Kahire: Daru İhyai Kütübi'l-Arabiyye, ts.

<https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=7&ayet=31> (Erişim 02/06.2021)

<https://maltepehastanesi.com.tr/makale/tr/dijital-oyun-bagimliligi> (Erişim 23/06.2021)